

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת נשא תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליץ אלף ק"ד

דרשת פרקי אבות

ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה, ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים ע"כ. ולכן בזמן מתן תורתנו אנו רוצים להורות, כי לא די לישראל לקבל על עצמו עול תורה גרידא, אלא מוטל עליו להתעסק גם במדת החסד, וקורין בו רות, להורות על השכר הטוב לגומלי חסד.

והנה בפשטות כוונת המדרש היא על עשיית החסד של רות עם חמותה, שלא עזבה אותה גם כאשר מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'. וכמו שאמר לה בעז, הגד הגד לי כל אשר עשית עם חמותך אחרי מות אישך וגו' (ב-יא). וכתה בשכרה שממנה יצתה מלכות בית דוד. וגם מתחילת המגלה אנו קורין, שהלך אבימלך מבית לחם יהודה למואב. וברש"י (א-א) עשיר גדול היה ופרנס הדור, ויצא מארץ ישראל לחוץ לארץ מפני צרות העין, שהיתה עינו צרה בעניים הבאים לדוחקו, לכן נענש ע"כ. והיא מוסר השכל על גודל העונש, כאשר משפיע ה' עושר לאדם, ויוכל להטיב לאחרים, וחס על ממונו שלא לבזבו לעניים, עד שעוקר דירתו משם שלא יטרידו אותו בצדקה, שילמד מאבימלך שסופו היה שלא רק ממונו נאבד, אלא שמתו גם בניו, ובסופו גם הוא עצמו, עד שחזרה נעמי ריקם.

*

והנה גודל החשיבות של מדת החסד בעיני ה', נובל ללמוד ממה שצוה הכתוב, לא יבא עמוני ומואבי

במשנה (אבות א-ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. והנה לא די לו לאדם שידבק עצמו באחד מהעמודים האלה, אלא כל אחד צריך להיות לו חלק בכל השלשה עמודים. וגם מי שתורתו אומנתו, ועיקר עבודתו בתורה ועבודה, מוטל עליו להתעסק גם בעשיית חסד. וכמאמרם (עבודה זרה יז): כל העוסק בתורה בלבד (בלי גמילות חסדים) דומה כמי שאין לו אלוה-ע"ש. וכמו כן מי שעסקיו כל היום בעשיית חסד, מוטל עליו חיוב קביעת עתים לתורה יום יום. ובשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו קבעת עתים לתורה (שבת לא).

ולכן אמרו (ב"ר א-א) בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א), בשביל ישראל שנקראו ראשית ע"ש. כי בשאר האומות אין אף אחד מהדברים הללו שהעולם עומד עליהם, כי חוץ ממה שלא קיבלו התורה והעבודה, אין בטבעם מדת החסד כמו שיש בהפחות שבישראל. אשר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שמפזרים הונם לאחרים. ואין שום סוג של חסד שלא יהיה אצלנו חבורות של עשרות ומאות בני אדם, העומדים לעזור אחרים במצביהם הקשים, ורק בשביל ישראל נברא העולם.

והנה אנו קורין בחג השבועות מגלת רות, וכמה טעמים נאמרו בזה. ויש לומר דאיתא במדרש (ר"ר ב-יד) אמר רבי זעירא מגלה זו (של רות) אין בה לא טומאה ולא טהרה,

לזקנים של ישראל שהטיב עמהם, היה הדין נותן שלא להתחשב בשום דבר, ולהעלים עין מהכל, ולעמוד לימינם. – וזה מוסר השכל, שאנו רואים כמה פעמים אחים ואחיות ובני משפחה שנהנו זה מזו טובות עד אין מספר שנים רבות, וכאשר נתהוו סכסוך נשתכח כל החסד שעשו עמהם, עד שנעשים שונאים. ועל דרך זה בני אדם שכנים או פועלים במסחר וכו', בשעה אחת יכולים לשכוח כל העבר, ההכרת הטוב על החסד מימי קדם.

*

וְנִרְאָה בזה עוד, כי הנה מצינו בלוט, אם כי היה רשע, עד שאמר לו אברהם הפרד נא מעלי וגו', וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו', ויסע לוט מקדם (בראשית יג-ט). וברש"י על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכנותם (הוריות י), והסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברם ולא באלקיו ע"כ. ומכל מקום כאשר הגיעו המלאכים לסדום, הכניס אותם לביתו במסירת נפש ממש, עד שהיה מוכן בעבורם להפקיר בנותיו, ועשו להן כטוב בעיניכם, רק לאנשים האל אל תעשו דבר, כי על כן באו בצל קורתי (שם יט-ח). ומהיכן בא לידי לוט מסירת נפש זו.

אֵךְ מזה אנו רואים גודל ההשפעה של החברותא, שמשאיר על האדם רושם עז. ובהיות שלוט הלך בימי נערותו תמיד עם אברהם, עד שעזב גם בית אביו ומולדתו, וילך אתו לוט (שם יב-ד). ואברהם היה עמוד החסד, עד שביום שלישי למילתו כחום היום, שהוציא ה' חמה מנרתיקה, היה יושב פתח האהל לראות אם יש עובר ושב, ושוב שחט שלשה פרים כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל (שם יח-א). על כן מדה זו נחקק בתוך תוכו של לוט, עד שמסר נפשו גם ביושבו בסדום, להכניס אורחים לביתו.

וּמַעַתָּה עמון ומואב שהם בני לוט, הן מצד אביהם והן מצד אמם, היה מן הראוי שהם יהיו בטבעם בעלי חסד עצומים כטבע אבותם. ואם אנו רואים שהם לא מקדמים לעיפי כח לחם ומים, זהו לסימן שבגודל רשעתם עקרו מעצמם מדת החסד שהיה בטבעם, והנהיגו את עצמם להיות אכזרים. ולכן שאר האומות שאין בטבעם

בקהל ה' וגו', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים וגו' (דברים כג-ד). הנה גילה לנו בזה הכתוב מעלתן של עם ישראל, שהם בעלי חסד, וגומלים חסדים טובים עם אחרים, ומי שחסר לו מדה זו אינו ראוי להתערב ולהתחבר בעם ה'. ואיתא בגמרא (יבמות עח:): נתינים דוד גזר עליהם שנאמר (שמואל ב כא-ב) והגבעונים לא מבני ישראל המה [כלומר אינם ראויין לבא בקהל] וכו'. ואמר דוד [אחר שלא רצו להתפייס] שלשה סימנין יש באומה זו [ישראל], הרחמנים והביישנין וגומלי חסדים וכו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק בו [והני גבעונים כיון דלא מרחמי אינן ראויין לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד] ע"כ.

וּבְחִינֹן (מצוה תקסא) העיר, למה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, ומצרים שעבדו בנו וצערנו זמן רב, לא נתרחקנו מהם כי אם עד דור שלישי. וידענו בזה, שיפה לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת ולא יחוש לגלות דעתו ובושתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזוג ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהטיב מעשהו, ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקן, ואיש כמוהו איננו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך ע"כ.

אֵךְ אכתי תקשה, הלא הלכה בידוע שעשו שונא את יעקב, ואלמלי מוראה של מלכות היו הגויים מכלים את ישראל מכבר, שה אחת בין שבעים זאבים. ומהו התביעה על עמון ומואב יותר משאר האומות שגם הם שונאים את ישראל, ומקבלים מהם גרים.

וּבְרַמְבִּי"ן (דברים שם) כתב, כי הרחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אברהם אביהם ואמם מן החרב והשבי (בראשית יד-טז), ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה (שם יט-כט), והיו חייבים לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה ע"כ. והיינו שברעתם היו כפויי טובה, שזה גובל עם רשעות יתירה. והגם שעשו זאת כעת לטובתם, כי חששו שעתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו (במדבר כב-ד), אף על פי כן עבור הכרת הטוב

לזנות אל בנות מואב וכו'. הרי אנו רואים שהפקירו בכוונה בנותיהם כדי להכשיל את ישראל, ואם כן אי אפשר להמליץ עליהם שלא קדמו בלחם משום שרצו לשמרם מבנותיהם. וזהו המשך הכתובים, לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וגו'. ואם תאמרו שעשו זאת משום שלא יכשלו אחר כך בבנותיהן, כגזירת חז"ל פתן משום בנותיהן. לזה אמר, ואשר שכר עליך את בלעם לקללך וגו', ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם וגו', ומה עשה אז, השיא להם עצה להפקיר בנותיהן, וכן עשו, אם כן רק מחמת רוע לבבם לא קדמו אותם בלחם ובמים, על כן לא יתכן להם שאנשים אכזרים יתחברו עם בני ישראל.

*

והנה בגמרא (בבא קמא לח.) ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה (דברים ב-ט), וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה קל וחומר בעצמו, אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואבים עצמן [שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם] לא כל שכן. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות [גוזלות] טובות יש לי להוציא מהן רות המואביה ונעמה העמונית ע"כ. ויש להבין למה קרא אותם ה' בתואר פרידות טובות.

עוד איתא בגמרא (יבמות עו.), שאמר דואג האדומי לשאול המלך, עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו. מאי טעמא, דקאתי מרות המואביה. אמר לו אבנר, תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. אלא מעתה ממזר ולא ממזרת וכו', מצרי ולא מצרית. שאני הכא דמפרש טעמא דקרא על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם. והקשה לו, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, אישתיק וכו'. הכא תרגמו כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה-יד). דרש רבא מאי דכתיב (שם מ-ח) אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, אמר דוד אני אמרתי [בשעה

שורש החסד, אין חידוש שעשו שונא את יעקב. לא כן עמוני ומואב הם עקרו והשרישו מעצמם המדת החסד שנולדו בו, על כן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' שהם בעלי חסד, ולא יוכלו להתערב יחד.

*

אמנם עוד תקשה, למה לא סגי הטעם לרחק עמוני ומואבי, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, שהכתוב הוסיף עוד טעם, ואשר שכר עליך את בלעם לקללך. ולא עוד אלא שסיים עלה, ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, הלא בזה מגרע רעתם, כי סוף כל סוף לא הרעו לישראל בקללתם, אלא רצו לקלל ולבסוף נתברכו, ולא יזה צורך הזכירו הכתוב כאן.

ונראה דהנה לכאורה היה מקום להמליץ על מה שלא קדמו אותם בלחם, דהא אמרו חז"ל (שבת יז:) גזרו על פתן ושמנן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהם ע"כ. ושמעתי בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שאמר הטעם שנתרבה במדינה זו נישואי תערובות, כי בימים הקדמונים היו כל המאכלים מתבשלים בהבית, ובחנות לא מכרו רק דברים חיים שצריכין בישול. ולאחרונה נשתנה שרובא של המאכלים שיש בבית הם נעשים מתחלה בבית חרושת, ומהם רובם ככולם הם בישול עכו"ם (אם אין עליהם הכשר). וכיון שקבעו חז"ל שבישולי עכו"ם מביאים לידי קירוב של בנותיהן, על כן המון העם שאין מדקדקין במאכליהם, סופן הם נכשלים בזה ע"כ. ואם כן היה מקום להמליץ על מואב, בהיות שישראל הם עם קדוש, עד שגם במצרים לא היה אחד מהן פרוץ בערוה (ויק"ר לב-ה), ומכל שכן אחר מתן תורה, על כן לא רצו לקדם בלחם, שחששו שעל ידי זה יבואו למכשול בבנותיהן, ורצו לשומרם לטובתם.

אמנם זה אינו, שהרי אנו רואים שאחר שראה בלעם שה' מהפך קללותיו לברכה, אמר לבלק, ועתה הנני הולך לעמי, לכה איעצך וגו' (במדבר כד-יד). וברש"י ומה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', ויחל העם

היתה צנועה ביותר (וכמובא להלן), לא כהמואביות שהפקירו עצמן להכשיל את ישראל. וכל זה הוא משום ששורשה של רות אינה ממואב, אלא ניתנה שם להסתיר צמיחת מלכות בית דוד.

*

והנה הכתוב מספר, ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת. ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר, נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב וגו'. ויאמר בעז אל רות, הלוא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר, 'וגם לא תעבורי מזה, וכה תדבקין עם נערוטי' (רות ב-ה). ויש להבין אריכות הלשון, הלא אמרו אל תרבה שיחה עם האשה (אבות א-ה), ואפילו תיבה אחת יתירה יש להזהר כמו שאמרה ברוריה לרבי יוסי הגלילי (עירובין נג).

ונראה דאיתא בגמרא (שבת קיג) וכי דרכו של בועז לשאול בנערה [כל נערות שרואה היה דרכו לישאל מי הן]. אמר רבי אלעזר דבר חכמה ראה בה, שני שבלין לקטה [כשהיא רואה שני שבלין שנפלו מן הקוצרים לוקטתן], שלשה שבלין אינה לקטה [דהכי היא מתניתין (פאה ו-ה) שני שבלים לקט, שלשה אינו לקט]. במתניתא תנא דבר צניעות ראה בה, עומדות מעומד [שבלים עומדות ששכח בועז לוקטת מעומד, דשכחת קמה נמי הוי שכחה], נופלות מיושב [אותן שנשרו מן הקוצרים לוקטת מיושב, ואינה שחה ליטלן משום צניעות]. ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום (ב-ד), אמר רבי אלעזר רמו רמו לה [רוח הקדש נזרקה בן עתידה מלכות בית דוד לצאת ממך, דכתיב ביה הלם שנאמר (שמואל ב ז-ח) ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי אדני' ה' ומי ביתי, כי הבאתני עד הלום ע"כ].

ולכאורה יש להקשות למה נתקשו רק על מה ששאל על הנערה, וכי דרכו של בעז לשאול בנערה, ועדיפא הוי להו להקשות, איך הסתכל עליה כלל, והלא בעז גדול הדור היה (ר"ר ה-טו). ואיתא בגמרא (עבודה זרה כ.) רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופס הרשע, רק, שחק, ובכה. רק שהיתה באה מטיפה סרוחה, שחק דעתידה דמגיירא

שנמשחתין] עתה באתי [לגדולה ומקרוב פסקו לי גדולה זו], ולא ידעתי שבמגילת ספר כתוב עלי [שמימי אברהם נכתבה עלי במגילת ספר], התם כתיב (בראשית יט-טו) ואת שתי בנותיך הנמצאות, הכא כתיב (תהלים פט-כא) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו ע"כ. ובמדרש (ב"ר נ"ג) היכן מצאתיו, בסדום ע"כ. ויש להבין למה קרא אותם ואת דוד בתואר מציאה.

אך הענין הוא, דאיתא בש"ך על התורה (פרשת וישב ד"ה שמעתי) שקיבל מרבותיו, למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על זה הדרך, שהרואה יראה שח"ו יש בו צד ממזרות (דוד המלך שיצא מלוט ובנותיו). אלא שעשה הקב"ה כן, כדי להביא מלך המשיח בהיסח הדעת, כדי שלא יקטרג המקטרג וכו', כדי שייסח השטן דעתו, ויאמר השררה והמשיח לא יבואו אלא מהיחס והקדושה, ולא יבוא על זה הדרך ע"כ. וכן איתא במדרש תלפיות (ערך יעקב) דענין יעקב עם ב' אחיות, לוט עם בנותיו, ויהודה עם כלתו, ועמרם עם דודתו, ובעז עם רות, הכל עולה לסגנון אחד, שכיון שהיה עתיד לצאת מהם חוטר הקדושה, היו עושין בדמיון האיסור כדי לבלבל לשטן שלא יקטרג ע"ש.

ומעתה יש לומר כי באמת מזרע עמון ומואב המושחתים אי אפשר שמהם יעמוד מלכות בית דוד, אלא שנטל ה' נשמות קדושות והפקידם ביניהם, כדי שלא תהא ניכר קדושתם, והמה מופרדים לגמרי מהם בתכלית, אלא שהפריח ה' אותם ביניהם, כדי שיתעלם הדבר מהשטן, אבל לאמיתת הדברים אין להם שום קשר עם מקומם, והם כאבידה הנמצאת שלא במקומה. ולכן קרא לבנות לוט שהם 'נמצאות', וכמו כן דוד 'מצאתיו' בסדום. ונשמותיהן קרא 'פרידות', שהם נפרדים בתכלית הפירוד מהמקום שהם נמצאים, כי בשורשן המה נשמות קדושות ולא מואביות.

ובאמת אנו רואים שמהותה של רות לא היתה כהנשים המואביות, כי היא היתה בעלת חסד, וכמו שאמר לה בעז הגד הגד לי את כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך (בי"א), היפוך מדתם של מואב. וכמו כן

ונסיב לה, בכזה דהאי שופרא בלי עפרא. ופריך מיתיבי ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג-), שלא יסתכל אדם באשה וכו'. ומשני קרן זויות הואי [כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי, ופוגעין זה את זה בקרן זוית, דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו] ע"כ. וכאן לא היה קרן זויות אלא בשדה. [ועיין ברש"י כאן שהרגיש בזה, ופירש קושיית הגמרא על ההסתכלות. אך לפי זה איך יתורץ הקושיא במה שדבר חכמה ראה בה, הא על זה גופא קשיא].

ויעל דרך זה היה בבעו, שמגודל קדושתו לא היה מסתכל, ונודמן לו בדרך מקרה שראה את רות, והתבונן בעצמו הלא לא יאונה לצדיק כל און, ואיך בא לידו כזאת, ועל כרחק סיבה היא מן השמים שרות ראויה לו לאשה, ואין לקדש אשה אלא אם כן יראנה. ולכן שאל למי הנערה הזאת, מהו משפחתה, ואם היא פנויה. ואחר שהשיבו לו שהיא מואבית, התבונן עוד שהיא אינה כשאר המואביות, כי היא בעלת חסד, והגד הגד לי אשר עשית את חמותך. וגם אינה כבנות מואב, שראה צניעותה. ונתגלה לו בזה שהיא אחת מהפרידות שיש במואב, מהנשמות הנפרדות שאין מקומם שם. על כן אמר לה, שלא תלך ללקוט בשדה אחר. ושוב הוסיף לרמוז כי 'לא תעבורי מזה', את כבר לא תעבור מכאן, ומן השמים הזמינו לך כאן שנוכל להנשא, יוכה תדבקן עם נערותי, שלא תתפרד עוד מהם, כי את תהיה להם לגברת.

*

ויעל זה מעורר אותנו התנא, שנוכח שעל שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. וגם מי שאינו זוכה שיהא תורתו אומנתו, מכל מקום יוכל להשלים עצמו בעבודה זו תפלה, וגם בגמילות חסדים, שזה כולל לא רק פיזור הונו לצדקה, אשר לאו כל אחד זוכה להון ועושר, אלא גמילות חסדים הוא חסד בגופו, לבקר חולים ולנחם אבלים, ולהלבין שיניו של חבירו כדיבורים נאים, וכדומה. ושמעתי בשם הרה"ק מתולדות אהרן זי"ע, שבבחרותו היה סובב על הפתחים לקבץ נדבות לצדקה. וכאשר שאל לו עשיר אחד עבור מי הוא הולך לקבץ. השיב לו, אני הולך עבורך ועבורי (לזכות נפשותינו בעסק הצדקה), ובדרך אגב יהנה ממנו גם עני הנצרך לזה ודפח"ח.

ונראה בהקדם עובדא מהגה"ק רבי מנחם מענדל [בעל מעגלי צדק] מדעעש זצ"ל, שבבחרותו היה פעם בעיר אודהעל, ויצא לשוק של פירות לקנות לו מעלאנע, ועמדה שם בת ישראל שמכרה, ובהיות שהיה המחיר גבוה, עמד ללכת משם. ואמרה לו דבר מליצה 'צדיק זה בא לבית מעלאנע ויפטור בלי מעלאנע', ומגודל התפעלותו הרים עיניו עליה. ושוב התחרט מאד ובכה, ולא מצא מנוח לנפשו, שעשה דבר כזה להסתכל עליה, עד שהחליט שמוכן לישא נערה זו לאשה, וכיון שאסור לקדש אשה עד שיראנה (קידושין מא:), ממילא היה זה הסתכלות של מצוה. והלך להגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, האב"ד שם, והציע לפניו הדברים, והסכים עמו שהוא דבר נאה ומתקבל. אך יש לו להודיע לאבותיו שיבואו כאן לגמור השידוך. וכאשר באו אבותיו לא רצתה אמו להסכים להשידוך מחמת כמה סיבות. וכששמע הישמח משה טענותיה הסכים עמה. אך בנם פרץ בבכיה וצעק מה יהיה בהבטה שהביט. וכאשר ראה הישמח משה גודל צערו, ביקש אותם שלא להתנגד להשידוך, והבטיח להם לראות דורות יפים משידוך זה ע"כ. (הובא בארוכה בספר עובדא דאהרן פרק י').

ובזה נבוא אל המכוון, כי הנה בחתם סופר (פ' תצא פח.) הקשה על רבי עקיבא שנודמנה לו אשת טורנוסרופוס בקרן זויות ונסתכל בה, הלא רגלי חסידיו ישמור (שמואל א ב-ט), ולא יאונה לצדיק כל און (משלי יב-כא), ואיך יתכן שתבוא דבר כזה לפני רבי עקיבא. וצריך לומר

בסעודה שלישית

יחנה ה' אצלך ע"כ. והכוונה שיאר ה' פניו אליך בתורה, ואם תאמר הלא נתינה שלא כדין, כי התורה שייכת למלאכים מדינא דבר מיצרא. על זה אמר ויחונך, יחנה ה' אצלך, ואז יהיה לך דינא דבר מיצרא, והתורה תהא שייכת לך ע"כ.

אמנם לכאורה יש להעיר, דבמה שירד למטה עם תורתו, עדיין לא נשתנה דירתו כביכול, דהא פסקינן דרק בדר בעיר י"ב חודש אז דינו כבני העיר, ובפחות מזה הוי רק כאורח (עיין ש"ע אור"ח סימן תכט-א), ואכתי יש להמלאכים טענה דבר מיצרא. אבל באמת זה אינו, כי ירידת השכינה אז היתה לשנים רבות, כדאיתא ברש"י (תענית כא:): דלא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים, וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר, ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים כיום קבלת עשרת הדברות, עד אחד בניסן שהוקם המשכן, ונסעה וזוה שכינה מן ההר וישבה לה על הכפורת ע"ש. ומאז היתה השכינה למטה עד חורבן בית הראשון. ולא עוד אלא שלא זוה שכינה מכותל המערבי (שמו"ר ב-ב), וגם בכל מקום שגלו שכינה עמהם (מגילה כט:), ואם כן מעת שירד ה' על הר סיני, דירתו כביכול הוא למטה, ואין למלאכים דין בר מיצרא.

ואם כן במתן תורה עדיין לא נתבסס העולם כראוי, כי אולי ירידת ה' למטה היא ארעי, ויהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, ודינו שגם אחר שקנהו אחר ויכול להוציאו ממנו, ולכן עד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, ורק אחר שהוקם המשכן, ונקבע מקום השכינה למטה, אז נתבסס העולם. – ומדאי טעמא אמרו חז"ל (תדנב"א יז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה וגו', ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ע"כ, כדי שלא יהא למלאכים טענת בר מיצרא.

*

ויש לומר עוד על פי מה שכתוב בערוגת הבשם (פ' בהר) לפרש, הא דכתיב (בראשית ב-ב) ויכל אלקים ביום

וייה ביום כלות משה להקים את המשכן (במדבר ז-א). במדרש (במדב"ר יב-יא) להקים המשכן אין כתיב כאן, אלא להקים את המשכן, משכן אחר הקים עמו וכו', שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת [רועד ונוטה ליפול], משהוקם המשכן נתבסס העולם [עומד על בסיסו ועמידתו], לכך נאמר להקים את המשכן ע"כ.

ויש להבין למה היה העולם רותת בלי הקמת המשכן. ומצינו ענין כזה במתן תורה, שדרשו חז"ל (שבת פח.) מאי דכתיב (תהלים עו-ט) משמים השמעת דין [תורה] ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה. אלא בתחילה [קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע] יראה [שמא לא יקבלוה], ויחזור העולם לתוהו ובוהו [ולבסוף [כשקבלוה] שקטה. ולמה יראה, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א-לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי [מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית], מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו [הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ששי בסיון, שנתנה בו תורה] ע"כ. והנה שם יובן יראתו שהרי היה תנאי, ויתכן שתחזור לתוהו ובוהו, אבל למה היה העולם רותת אחר מתן תורה קודם הקמת המשכן.

ונראה דהנה אמרו (שבת פח:) כשעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת להקב"ה תנה הודך על השמים (תהלים ח-ב). ופירשו המפרשים שהמלאכים באו בטענת בר מיצרא (בבא מציעא קח:), שהתורה היא בשמים, והם קרובים אליה, ותנה הודך על השוכנים בשמים. וכתוב בספר פרח לבנון (והובא בילקוט האורים) ליישב בשם המפרשים, דלכן בנתינת התורה ירדה שכינה למטה לשכון בהר סיני עם תורתו, כדי שאנחנו נהיה הבר מיצרא של התורה, ובוה לא יהיה עוד טענה להמלאכים. וביאר בזה המדרש בפרשתנו (במדב"ר יא-ז) יאר ה' פניו אליך (במדבר ו-כה) בתורה, ויחונך,

והנה בפרשתנו נאמרה מצות ברכת כהנים, כה תברכו את בני ישראל, אמור להם, יברכך ה' וגו', ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (י-כג). והתיבות 'אמור להם' נראה כמיותר. גם להבין סיום הברכות, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, מהו הכוונה בזה.

ונראה דאיתא בגמרא (חולין צא:) חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת וכו'. ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות, שנאמר (דברים ו-ד) שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וגו', ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות כדכתיב (ישעיה ג-ג) קדוש קדוש קדוש ה' וגו' ע"כ. [ובספר המאור הגדול (להג"א) כתב לפרש בנוסח התפלה (בברכת אהבה רבה) וקרבנתו לשמך הגדול סלה באמת, להודות לך וליחדך באהבה, כי מצינו שישראל מזכירים את השם אחר שתי תיבות בשלשה מקומות, אצל ההודאה לשמו יתברך, כמו שאנו אומרים בכל הברכות, 'ברוך את ה'. ואצל יחוד שמו יתברך, שנאמר 'שמע ישראל ה' וגו'. ואצל אהבת ה' יתברך, שנאמר (דברים ו-ה) 'ואהבת את ה' וגו'. וזו שרמזו לנו מסדרי התפלה ברוח קדשם, וקרבנתו לשמך הגדול סלה באמת', רוצה לומר, חבה יתירה חבבת אותנו יותר ממלאכי השרת במה שקרבנתו 'לשמך הגדול', פירוש, שאנו קרובים לשמך הגדול, ואנו מזכירים את שמך הגדול אחר שתי תיבות, 'להודות לך', היינו בכל הברכות. וליחדך', היינו אצל יחוד שמך, שנאמר 'שמע ישראל ה' וגו'. 'באהבה', שנאמר 'ואהבת את ה' וגו' ע"כ].

ובחתם סופר בפרשתנו (כה:) הקשה לפי זה על ברכת כהנים, שהרי להזכיר את השם אחר תיבה אחת לא שמענו, והכא כתיב יברכך ה' יאר ה' ישא ה'. וצריך לומר שהכהנים ממשכיכים כל כך קדושה על ישראל עד שיהיה ראוי שיזכירו אחר תיבה אחת. והיינו כה תברכו ותמשיכו ברכה לבני ישראל, עד שיאמר להם יברכך ה' אחר תיבה אחת, וכן יאר וישא, וזה ושמו את שמי על בני ישראל דייקא ואני אברכם ע"כ. ואכתי חסר ביאור איך יכולים להמשיך קדושה זו שיהיו ראויין להזכיר את השם אחר תיבה אחת.

השביעי מלאכתו, ופירש רש"י הלא כבר כתיב יום הששי ויכלו השמים, אלא מה היה העולם חסר, מנוחה, בא שבת בא מנוחה. וצריך להבין ענינו, הלא הנבראים לא הטריחו עצמם, ולא יועפו ולא יוגעו בששת ימי המעשה שנבראו, ומי הוא שהיה חסר לו מנוחה, ואיך בא להם על ידי שבת מנוחה שהיה חסר להם ביום החול. אך הנה כתיב (נחמיה ט-ט) אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כולם, פי' דכל מה שברא הקב"ה בעולמו אין לו קיום וחיות אלא על ידי ניצוץ קדושה המחיה אותו.

ומצינו שאמרו רז"ל (הובא ברש"י ויקרא ב-ג) בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים (א-ד), התחילו מים התחתונים בוכים, ואמרו אנן בעינן למהוי קרוב לחצר בית המלך כמו מים העליונים, עד שהקב"ה פייסם שיהיו המים מתנסכים על גבי המזבח, ומתקרבים על ידי מצות על כל קרבנך תקריב מלח. והנה כמו כן כשברא השי"ת כל הבריאה, שהם בארץ הלזו העולם השפל שהוא רחוק מאור אין סוף ית"ש, הניצוץ קדושה שבתוך כל דבר שהתרחק מאוד ממקור קדושתו לא מצא מנוח, כדרך בן שנתרחק מאביו, ולבו תתפעם בקרבו, ולא ינוח עד אשר יוכל להתקרב עם אביו, כמו כן היה העולם חסר מנוחה זו. עד שבא שבת והשי"ת האציל קדושת שבת, ממילא הרגישו כל הנבראים שהם קרובים יותר אל הקדושה שנתרחקו ממנו, וממילא מצאו מנוח, והיינו דאמרו שהעולם היה חסר מנוחה, עד שבא שבת ובא מנוחה ודפח"ח.

והנה מנוחה זו של העולם הוי רק יום אחד בשבוע, שקידש ה' את יום השבת, אבל אכתי בשאר הימים חסר לה שלווה הנפש. אך בזמן שבית המקדש היה קיים, והיתה דירת השכינה למטה בתחתונים, אז היה להעולם מנוחה ושלוה כל הימים, שהרי מקום דירתו של הקב"ה נתהווה בתחתונים. וזהו שאמרו, עד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, היינו שהיתה חסר לה שלווה, כי אנן בעינן למיהוי קמי מלכא. אבל משהוקם המשכן, וירדה שכינה בתוכה להיות דירתה למטה, אז נתבסס העולם, שנתמלא שלווה נפשה בבריאתה.

ונראה דבאמת תקשה עוד בזה, על מה דאיתא במשנה (יומא לה:): שהכהן גדול התודה ביום הכיפורים ואמר אנא השם עויתי פשעתי וכו' ע"ש. הרי גם כן שהזכיר את השם אחר תיבה אחת. [ועיין בפרדס יוסף (פ' בשלח אות מז) שהעיר, דבשירת הים אמרו, אשירה לה' (שמות טו-א), ואיך הזכירו ה' אחר תיבה אחת ע"ש].

ויש לומר דאיתא בכתבי האר"י ז"ל, על מה שאומרים (בפיוט מוסף ליום הכיפורים) והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעין את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם. כי הכהן גדול בעת העבודה כמעט שהתבטל ממציאיותו, עד שלא היה יכול להוציא השם מפיו בכחו, אלא יוצא מעצמו בכח אלקי מפי כהן גדול, ושכינה מדברת מתוך גרונו. ועל זה נאמר (שמות כ-כא) בכל מקום אשר 'אזכיר' את שמי אבוא אליך וברכתך, שכביכול אני אזכיר את שמי מתוך פיו של הכהן ע"כ. ואם כן ביום הכיפורים כאשר הכהן גדול אומר אנא השם, לא היה זה דיבורי עצמו אלא כח אלקי, ושפיר הזכיר השם גם אחר תיבה אחת.

[וייתכן] שבקריעת ים סוף הגיעו גם כן למדרגה זו, ואז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת 'ויאמרו לאמור', שהשכינה היתה אומרת עמהם יחד השירה, ולכן אמרו אשירה לה', הזכירו השם אחר תיבה אחת].

*

ולשמות חתן וכלה יש לומר, ושמנו את שמי על בני ישראל, דאיתא בגמרא (סוטה יז.) איש ואשה שזכו ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת] שכינה ביניהם [שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"י באשה], לא זכו אש אוכלתן [שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש] ע"כ. והכהנים מורי דרך לעם ה', אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו (מלאכי ב-ז), עליהם מוטל להדריך את ישראל שיבנו בית נאמן, שתהא שם ה' ביניהם תמיד, ואז תהא הברכה מצויה בהבית. וזהו 'ושמו את שמי על בני ישראל', שתהא עליהם ממש שם ה', איש ואשה, ולא בחסרון השם י"ה מביניהם, ואז אני אברכם. ומבואר בספרים הקדושים דמצות פריה ורביה היא בבן ובת (יבמות סא.), ובזה נשלם גם שם ו"ה, והוי השם שלם. וזהו שאמר ושמנו את שמי על 'בני ישראל, שיחד עם בניהם הוי השם במילואו.

וכמו כן צוה ה' להכהנים שמברכים את ישראל, שיתעלו להיות בדרגה זו, שיהיו ראויים שהשכינה תהא מדברת מגרונם יחד עם אמירת פיהם, ואז יוכלו לומר יברכך ה', להזכיר השם אחר תיבה אחת. וזהו שאמר כה תברכו את בני ישראל 'אמור להם', שבעת ברכתם תהיה עמהם יחד עוד אמירה של כח אלקי, ואז יוכלו לברך יברכך ה', יאר ה', ישא ה', כי השכינה היא עם אמרי פיהם. וזהו שמסיים, 'ושמו את שמי על בני ישראל', שיוכלו להשים את שמי עליהם תיכף בלי הזכרת שתי תיבות מלפניה, והוא מטעם שאין הם המברכים לעצמם, אלא 'ואני אברכם', אני מדבר מגרונם ומברך את ישראל מתוך פיהם.

ונראה דזהו הענין שצוה ה' בסוטה, וכתב את האלות האלה וגו' ומחה אל מי המרים (במדבר ה-כג), שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו (סוכה ג:). שהיא להורות להאשה, שבמעשיה היא מוחה את השם שהיה ביניהם, ולפיכך בא עונשה גם כן במחיקת השם. ורק כאשר בית ישראל מתנהגת על דרכי התורה, אז השכינה בהבית, ושם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם.

ועיין ברמב"ם (ה' נשיאת כפים טו-ו) כהן אף על פי שאינו חכם ואינו מודקדק במצות, או שהיו הבריות מרננים אחריו, או שלא היה משאו ומתנו בצדק, הרי זה נושא את כפיו וכו'. ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה,

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יוחנן אליעזר כ"ץ היו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' משה לעפקאוויטש היו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' שמואל דוד שפיערע היו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' וואלף שפיערע היו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בתו למזל טוב	ברכת מזל טוב להרה"ג ר' שמוחה אהרן שטראהלי שליט"א דומ"ץ בקהלתנו הק' לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למזל טוב
מוה"ר ר' יואל ברא"ש פייערוערקער היו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' אלעזר יואל גאלדבערגער היו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' דוב ברילל היו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' מאיר מרדכי בערקאוויטש היו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' מרדכי וויינבערגער היו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב